

“ Waterkwaliteit en visbestand in de Mombeek anno 2026 “

De Mombeek ontspringt in Widooie (Tongeren) om via Zammelen, Wintershoven, Vliermaalroot en Wimmertingen en Sint-Lambrechts-Herk in de Herk uit te monden. Belangrijke zijlopen van de Mombeek zijn de Sint-Annabeek, de Lerebeek en de Winterbeek.

1. Waterkwaliteit

[Zie: Integraal Waterbeleid – Demerbekken – Wateruitvoeringsprogramma – Bekkenbestuur 11 juni 2025] en [Zie: Integraal Waterbeleid – Demerbekken – Visie en acties]

De Mombeek is een speerpuntgebied klasse 3. Het gebied heeft enkel nog natuurlijk herstel nodig om na 2027 de goede ecologische toestand te kunnen bereiken.

Fysico-chemisch behaalt de waterkwaliteit van de Mombeek al enkele jaren de stikstofnorm, maar voor fosfor is de kwaliteit nog ontoereikend. Fosforverwijdering is dus een belangrijk aandachtspunt.

Voor de biologische kwaliteit haalt de Mombeek de goede toestand voor fyto-benthos (kiezelwieren) en een matige toestand voor macrofyten (waterplanten) en macroinvertebraten (kleine waterdiertjes). De visindex is momenteel ontoereikend, maar was in het verleden beter, wat mogelijk verband houdt met de droogte van de laatste jaren.

Voor de Mombeek is de verdere uitbouw van de saneringsinfrastructuur belangrijk. Een groot deel van de rioleringswerken werden al opgedragen maar nog niet uitgevoerd. Verdere fosforverwijdering op de zuiveringsstations, afkoppelingsprojecten die zuiver water en rioolwater scheiden en de aanpak van de overstorten zijn ook nodig. In de zuidelijke bovenlopen moet de erosie prioritair worden aangepakt (Tongeren, Borgloon, Kortesseem).

Voor structuurkwaliteit scoort de Mombeek nog matig. Het gepland structuurherstel en de aanpak van vismigratieknelpunten op de benedenloop van de Mombeek is daarom heel belangrijk. Tegelijk moet ook de vismigratie tussen Demer en Herk en Mombeek worden bevorderd.

Voor de midden- en bovenloop van de Mombeek ondersteunde de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM), in het kader van het integraal project, het ontwerp van meerdere acties rond beekherstel en vismigratie, die nu moeten worden uitgevoerd. Het beekherstel- en oeverzoneproject 'Middenloop Mombeek' is daarvan het grootste project. Het creëert een nieuwe, natuurlijke loop voor de middenloop van de Mombeek over meerdere kilometers en biedt tegelijk een oplossing voor de vismigratieknelpunten aan Oude Molen, Rootmolen en Bombroekmolen. Andere projecten zijn voorzien aan Sint-Annabeek, Lerebeek (Binkelhoeve), Winterbeek (Jongenbos) en aan de Mombeek zelf ter hoogte van Zammelen /Herkwinning en Kolmont.

De Mombeek stroomt doorheen een snoer van ecologisch waardevolle gebieden, die behoren tot het IHD gebied Haspengouw. De hiervoor vermelde beekherstelprojecten spelen hierop in.

Boven- en middenloop van de Mombeek (Herkwinning, Zammelen, Wintershoven...) vragen extra inspanning voor waterkwaliteit en waterhuishouding van oppervlaktewater en grondwater (peilbeheer, aanpassing drainage, vertraagde afvoer, enzovoort) voor herstel en uitbreiding van grond- en oppervlakte-waterafhankelijke habitats.

In de beneden-Mombeekvallei tussen Vliermaal en Otingen (Nietelbroeken-Merlemont en Mombeekvallei Alken-Hasselt) worden, in lijn met de “Instandhoudingsdoelstellingen”, natuurlijke overstromingsgebieden uitgewerkt, die waterberging en waterconservering combineren met het herstel van zeldzame grond- en oppervlaktewaterafhankelijke habitats. Dit gebeurt door een herstel van de waterhuishouding (peilbeheer, aanpassing drainage, inschakelen overstromingsgebieden, vertraagde afvoer, enzovoort), waarbij rekening gehouden wordt met de overstromingsgevoeligheid van bepaalde vegetatietypes, een aangepaste waterkwaliteit en structuurherstel. Ook het Bellevuebos en het Jongenbos hebben een goede waterhuishouding nodig.

De Mombeekvallei had in de droge zomers van 2018 en 2019 sterk te lijden onder watertekort, met kritische gevolgen voor waterkwaliteit en ecologie. De problematiek gaat overigens ruimer en treft ook het Haspengouwse gebied en de landbouwsector buiten de valleien. De ruime regio van Herk en Mombeek is dan ook een prioritair gebied voor acties rond droogtebestrijding. Bij voorkeur worden die zoveel mogelijk gecombineerd met beekherstel, herstel van het watersysteem in de vallei en acties rond de kwetsbare grond- en oppervlaktewaterafhankelijke habitats. Maar ook met acties, die een win-win met de landbouwsector mogelijk maken.

Het actieprogramma voor de Mombeek omvat volgende gebiedsspecifieke acties:

nr	titel	initiatiefnemer(s)
4B_B_0308	*Beek- en valleiherstel voor het afstroomgebied van de Mombeek, waterlopen 2de en 3de categorie in het kader van integraal project Herk & Mombeek	Provincie Limburg
4B_B_0309	*Beek- en valleiherstel voor het afstroomgebied van de Mombeek, 1ste categorie in het kader van integraal project Herk & Mombeek	Vlaamse overheid : Vlaamse Milieumaatschappij (VMM)
4B_B_0330	*Bevorderen van waterconservering of tegengaan van verdroging in SBZ-gebied Bossen en Kalkgraslanden van Haspengouw thv Haren ikv instandhoudingsdoelstellingen teneinde te voldoen aan kwaliteitseisen (LSVI) voor tufbronnen	Vlaamse overheid : Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)
4B_B_0334	*Uitvoering van de acties binnen Waterlandschap, deelgebied Herk & Mombeek, kaderend in Integraal Project Herk & Mombeek.	Regionaal Landschap : Haspengouw en Voeren, Provincie Limburg
8B_A_0139	Uitvoeren van erosiebestrijdingsmaatregelen in afstroomgebied van de Mombeek	Alle Gemeenten

*= Blue Deal actie

a) Ecohydrologische Studie van Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) voor Herk en Mombeek

De ecohydrologische studie voor de Mombeek werd opgestart in september 2022 en loopt tot september 2025. Het meetnet werd in 2023 voltooid en de eerste stuurgroepvergaderingen werden georganiseerd en het INBO werkt aan de nodige inventarisaties.

In het kader van de ecohydrologische studie voor de Herk werd een meetnet mee opgenomen in raamovereenkomst ANB INBO (2023).

b) Beek- en valleierstel voor de benedenstroomse Mombeek door de VMM

De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) gunde in 2024 voor de actie rond het beek- en valleierstel voor de benedenstroomse Mombeek (actie 4B_B_0309) een opdracht voor opmaak van een voorontwerp, omgevingsvergunningaanvraag en uitvoeringsdossier.

Voor de Mombeekvallei tussen N80 en de N76 is het de bedoeling is om een integrale aanpak voor hydrologisch herstel, beter gespreide waterberging, ecologisch beekherstel en vismigratie uit te werken door :

- o Opnieuw watervoerend maken van de oorspronkelijke beddingen daar waar de Mombeek historisch verlegd werd.
- o Hermeanderen en/of verondiepen van rechtgetrokken en uitgediepte waterlooptrajecten in functie van beperken van drainage en meer gespreide waterberging.
- o Herinrichten van verlegde trajecten van de Mombeek tot hoogwatergeulen.

De vismigratieknelpunten aan de Mombeekmolen en de Luimertingenmolen worden onder de loep genomen. Waar mogelijk worden deze vismigratieknelpunten op een natuurlijke manier opgelost door het opnieuw in gebruik nemen van de historische bedding van de Mombeek.

c) Opheffen 3 vismigratieknelpunten Kortesse met lange bypass op privédoein

Onderdeel van actie 4B_B_0308 .

Bij de uitwerking van het voorontwerp door dienstenbestek was er hier hoop op een zeer waardevol project voor zowel structuurherstel als de opheffing in 1 project van 3 vismigratieknelpunten.

Zeer vermoedelijk bevinden zich hier ook belangrijke veenpakketten en een zeer groot ecologisch potentieel in de vallei, waarvoor de resultaten van de ecohydrologische studie moeten worden afgewacht. Een puur technische oplossing van elk vismigratieknelpunt werd ook onderzocht in het dienstenbestek, maar het geniet de voorkeur om hier te streven naar een verruiming van het project tot de vallei (met instrumenten als aankoop en / of natuurbeheersplan). Moet na het aflopen van de ecohydrologische studie terug opgepakt worden en bekeken worden in functie van de samenhang met het beekherstel op de Mombeek 1ste categorie door VMM.

2. Visbestand

a) Afvissing door INBO in 2013

Op de Mombeek te Kortesse (lokaal waterlichaam met nummer L107_812) ving men slechts tiendoornige stekelbaars.

De EQR scoort 0,2 wat overeenkomt met de 'slechte kwaliteit'.

[Zie: Van Thuyne G., Galle L., Maes Y., De Bruyn A., Lambeens I en Breine J. (2015). Visbestandopnames in het kader van het Referentienet 2013-Bemonsteringsverslag. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2015 (rapportnr. 11299278). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.]

b) Afvissing in 2019

De bemonstering van de Mombeek in Kortesseme leverde in 2019 slechts driedoornige stekelbaars en een blauwbandgrondel op.

De EQR, net als in 2013, scoort 0,20 wat overeenkomt met een ‘slechte kwaliteit’.

[Zie: Van Thuyne, G.; Galle, L.; Maes, Y.; De Bruyn, A. Lambeens, I.; Terrie, T.; Breine J. (2021). Visbestandopnames in Vlaanderen in het kader van het Referentienet-Bemonsteringsresultaten 2019. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2021 (4). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.]

c) Afvissing in 2022

In 2022 werden 6 vissoorten gevangen, namelijk biermpje, blauwband, driedoornige stekelbaars, paling, tiendoornige stekelbaars en zonnebaars.

d) Afvissing in 2024

In 2024 werden 9 vissoorten gevangen, namelijk biermpje, blankvoorn, blauwband, driedoornige stekelbaars, paling, rietvoorn, riviergrondel, tiendoornige stekelbaars en zonnebaars.

e) Afvissing in 2025

In 2025 werden 3 vissoorten gevangen, namelijk biermpje, blauwband en driedoornige stekelbaars.

[Zie: Tabellen in bijlage]

Wolvertem, april 2026

VERBEIREN Marc

TABEL afvissing door INBO in de Mombeek in 2022, 2024 en 2025

Waterloop	Lambert X/Y	Omschrijving	Gemeente	Provincie	Bekken	Jaar	Nederlandse naam	Gemiddelde Danvangst (aantal)	Gemiddelde Gewicht (gram)
Mombeek	222891/168743	Gors-Opleeuw, vistrappen	Borgloon	Limburg	Demerbekken	2025	bermpje	30,00	384,70
Mombeek	222891/168743	Gors-Opleeuw, vistrappen	Borgloon	Limburg	Demerbekken	2025	blauwband	15,00	38,80
Mombeek	222891/168743	Gors-Opleeuw, vistrappen	Borgloon	Limburg	Demerbekken	2025	driedoornige stekelbaars	15,00	52,40
Mombeek	221456/174683	Luimertingenmolen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2024	bermpje	73,00	227,00
Mombeek	221456/174683	Luimertingenmolen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2024	blankvoorn	1,00	68,20
Mombeek	221456/174683	Luimertingenmolen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2024	blauwband	12,00	16,90
Mombeek	221456/174683	Luimertingenmolen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2024	driedoornige stekelbaars	18,00	28,50
Mombeek	221456/174683	Luimertingenmolen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2024	paling	11,00	2816,10
Mombeek	221456/174683	Luimertingenmolen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2024	rietvoorn	1,00	56,50
Mombeek	221456/174683	Luimertingenmolen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2024	rivergrondel	36,00	162,50
Mombeek	221456/174683	Luimertingenmolen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2024	tiendoornige stekelbaars	22,00	8,10
Mombeek	221456/174683	Luimertingenmolen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2024	zonnebaars	38,00	318,70
Mombeek	224229/172291	stroomaf Molen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2022	bermpje	261,00	635,20
Mombeek	224229/172291	stroomaf Molen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2022	blauwband	1,00	5,50
Mombeek	224229/172291	stroomaf Molen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2022	driedoornige stekelbaars	298,00	140,30
Mombeek	224229/172291	stroomaf Molen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2022	paling	1,00	8,60
Mombeek	224229/172291	stroomaf Molen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2022	tiendoornige stekelbaars	38,00	19,20
Mombeek	224229/172291	stroomaf Molen	Kortessem	Limburg	Demerbekken	2022	zonnebaars	6,00	142,60

Toon fiches Vlaams waterlichaam - Karakterisering - Doelstellingen - Druk en impactanalyse - Beoordeling - Kwaliteitsnormen gevaarlijke stoffen - Toekomstverkenning - Reductiedoelen en afwijkingen	VL05_113	MOMBEEK	Alken, Borgloon, Diepenbeek, Hasselt, Hoeselt, Kortesseem, Tongeren, Wellen
---	----------	---------	---

Toon fiches lokaal waterlichaam van 1ste orde - Karakterisering - Doelstellingen - Druk en impactanalyse - Beoordeling - Kwaliteitsnormen gevaarlijke stoffen	L107_812	MOMBEEK L1	Borgloon, Heers, Kortesseem, Tongeren
---	----------	------------	---------------------------------------